

Проф. др Владимир Првуловић*
Факултет за међународну економију
Универзитет „Дон Незбит“
Београд

ПОСТОЈИ ЛИ НАУЧНА ОДГОВОРНОСТ ВОДЕЋИХ СВЕТСКИХ ЕКОНОМИСТА ЗА ИГНОРИСАЊЕ УЗРОКА, ОБИМА И ДУБИНЕ ГЛОБАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ КРИЗЕ ЗАПОЧЕТЕ 2008. ГОДИНЕ?

Сажетак: Једна од главних функција креативне и одговорне научне мисли је критичка анализа стварности и процеса у области којим се та наука бави. Да би се дошло до нових и бољих, друштвено и научно вреднијих решења, наука се мора критички и студиозно позабавити реалношћу са којом се суочава. За врхунске економске научнике и истраживаче, од 1969. године, уведена је, као највише признање, Нобелова награда за економске науке, коју једном годишње, на предлој високој жирији, додељује Краљевска шведска академија наука, а финансира централна банка Шведске (Сверитес Риксбанк). Од тада је Нобелова награда за економске науке додељена још 75-орици лауреата, од чега је 53 добитника било из САД, а од њих 26 Нобеловаца са Универзитета у Чикагу. Ако је научна одговорност економиста да критички анализирају економску реалност у својој земљи и светским размерама, да уочавају на грешке које чине политици, креатори и реализатори економских политика, да антиципирају последице тих погрешних економских политика, како то да амерички економисти, па првенствено Нобеловци, нису уочили на појаву америчке финансијске политике, долазеће хипотекарне кризе која се прелила на цео свет и изазвала светску економску рецесију?

Основна хипотеза аутора је: Упркос априорном правилу демократској калкулацији о нужној одвојености економије од политике, либерализам и неолиберализам у економији, колико хваљен и процесом глобализације проширен, је вид сировоћења америчкој теополитичкој концепцији Новог светског поретка, лансираној 1991.г. од стране Џорџа Буша Старије, инспирираној од великој теоретичару и самопополитичкој маји Збитњева Бжежинској.

* Контакт: vprvulovic@nezbit.edu.rs

На основу ове анализе, могло би се закључити да је у свакој науци, посебно друштвеним наукама и економији, нужно и неопходно да истраживачи и мислећи умови, задрже неопходну и критичку дистанцу према актуелним социјалним, политичким и економским кретањима у својој земљи и свету, како би својим научним присуством и делом представљали нужан коректив актуелних процеса, Само тако наука може бити антиципатор будућих процеса, критичар актуелних кретања и неопходни коректив реалне економске и цваке друге политике државне администрације. Ако није тако, наука и научна одговорност се своди на афирмацију и маркетиншку промоцију владајућих снага и партија или истакнутих владара.

Кључне речи: ЕКОНОМСКА НАУКА, НОБЕЛОВА НАГРАДА ЗА ЕКОНОМИЈУ, ЛИБЕРАЛНА ЕКОНОМИЈА, ЛИБЕРАЛИЗАМ, НЕОЛИБЕРАЛИЗАМ, ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, НОВИ СВЕТСКИ ПОРЕДАК, НАУЧНА ОДГОВОРНОСТ, АПОЛОГЕТСТВО, КРИТИЧНОСТ, АНТИЦИПАЦИЈА.

Увод

Чланак са оваквом актуелном и контроверзном темом смишљено је писан из геополитичког дискурса, комбиновано са ставовима произашлим из модерне економске дипломатије. Циљ овога чланка је управо да изазове полемику за и против либералног капитализма са становишта економске науке.

У овоме се, надамо се, сви слажемо. Једна од главних функција креативне и одговорне научне мисли је критичка анализа стварности и процеса у области којим се та наука бави. Да би се дошло до нових и бољих, друштвено и научно вреднијих решења, наука се мора критички и студиозно позабавити реалношћу са којом се суочава. Тако је и у економској науци у свакој земљи где таква озбиљна економска наука егзистира.

За врхунске економске научнике и истраживаче, од 1969. године, уведена је, као највише признање, Нобелова награда за економске науке, коју једном годишње, на предлог високог жирија, додељује Краљевска шведска академија наука, а финансира централна банка Шведске (Сверигес Риксбанк). Први добитници овог највишег признања у области економске науке били су 1969. године Ех еquo Норвежанин Рагнар Фриш (Рагнар Фриш) и Холанђанин Јан Тинберген, за развијање динамичких модела за анализу економских процеса.

Од тада је Нобелова награда за економске науке додељена још 75-орици лауреата, од чега је 53 добитника било из САД, а од тога чак 26 Нобеловаца са Универзитета у Чикагу.¹ Податак за дивљење, зар не?

Још један податак: од 2001. године, висина новчаног дела Нобелове награде из економије износи 1,6 милиона УС \$ или 1,1 милион евра.

1. Хипотетички оквир

Основна хипотеза аутора је: Упркос априорном правилу демократског капитализма о нужној одвојености економије од политике, **либерализам и неолиберализам у економији, толико хваљен и процесом глобализације проширен, је вид спровођења америчког геополитичког концепта Новог светског поретка**, лансираног 1991.г. од стране Џорџа Буша Старијег, инспирираног од великог теоретичара и спољнополитичког мага Збигњева Бжежинског.²

¹ Видети Прилој 1: *Листа свих добитника Нобелове награде за економију 1969-2014.*

² „У еволуцији тога концепта Џорџ Буш Старији је 1991.г., на предавању на Универзитету у Остину, Тексас, најавио као циљ америчке спољне политике у наредном десетлећу¹ - успостављање новог светског поретка у коме ће САД предводити прогресивни демократски свет у борби против свих зала која постоје у савременом

У закључном поглављу књиге „Америка-Кина и судбина света – Стратешка визија”, велики геополитичар и стратег америчке спљнополитичке акције З. Бжежински о томе отворено говори: „Према томе, главни задатак који стоји пред Америком и њеном геополитичком мисијом у следећих неколико деценија, јесте да се она сама ревитализује, да створи шири и виталнији Запад и да истовремено успостави сложену равнотежу на Истоку, како би се он могао конструктивно приклагодити успону Кине на глобалном нивоу, чиме би се спречио глобални хаос. Без стабилне геополитичке равнотеже у Евроазији коју би промовисала Америка, изостао би прогрес на плану питања која су од средишње важности за друштвено благостање и у крајњој линији за људски опстанак. Успешна америчка настојања усмерена на проширивање Запада и на стварање од њега најстабилније и најдемократскије зоне, представљала би комбиновање моћи и принципа. Кооперативни и шири Запад, који би се протезао од Северне Америке преко Европе до Евроазије, укључујући и Русију и Турску, досезао би до Јапана, прве азијске земље која је успешно пригрлила демократију и до Јужне Кореје. Овај широки опсег повећао би привлачност његових основних принципа за друге културе и тиме подстакао процес постепеног развијања различитих облика универзалне политичке културе”.³

Уз процесе војне, политичке, па и културне доминације Запада и САД важан сегмент такве „универзализације”, кроз свеprisутни процес глобализације, одвија се кроз економско прожимање, уклањање баријера за економску доминацију и наметање јединствених правила понашања у тој сфери.

У књизи „Митови либерализма”, у одељку „Тријумф либерализма као тријумф Запада и као крај историје”, један од аутора С. Шљукић се осврће на чувену тезу америчког аутора Френсиса Фукујаме: „Тај је крај, познато је, Ф. Фукујама назвао „крајем историје”. Лета 1989. у америчком часопису *National Interest*, он је објавио чланак под насловом *The End of History?* (у то време је био заменик директора за политичко планирање у Стејт Дипартменту, дакле чиновник Владе САД), који је одмах изазвао бројне реакције и дуго био предмет дискусија.

У наведеном чланку тврдио је да се либерализам у двадесетом веку борио најпре са остацима апсолутизма, затим са болшевиизмом и фашизмом и, коначно, са осавремењеним марксизмом „који је претио апокалипсом нуклеарног рата”. Двадесети век је почео вером у тријумф западне либералне демократије, затим прави пуни круг и завршава потпуном победом економског и политичког либерализма. Тријумф Запада, тачније

свету”, проф. др Владимир Првуловић, *Савремени међународни односи*, Мегатренд универзитет, 2008, Београд, стр. 222.

³ З. Бжежински, *Америка-Кина и судбина света – Стратешка визија*, Београд, Албатрос плус, 2013, стр. 186-187.

Западне идеје, видљив је најпре кроз одсуство било какве ваљане алтернативе западном либерализму. Ми нисмо сведоци само краја Хладног рата, него краја историје као такве. Под „крајем историје” Фукујама подразумева крај идеолошке еволуције човечанства, који се показује као универзализација западњачке либералне демократије као коначног облика владања.⁴

Економисти који такав модел економске експанзије објашњавају, рационализују и прописују као образац за напредак, бивају награђивани Нобеловом наградом за економију и осуђени на успех и утицај у научном свету.

2. Анализа проблема научне одговорности економске науке

Наметање основних вредности америчке демократије (самозадовољно проглашене најбољим и коначно оствареним системом и слободним друштвом), кроз глобалну експанзију њене економске моћи без ограничења и баријера, у чему држава само треба да помогне, је заправо невидљиви начин освајања света без тенкова и ратовања (а уколико затреба и тим методама). Држава, у том концепту, коначно треба да се покаже и докаже као „ноћни чувар приватне својине и предузетништва“, преко законске регулативе и ефикасног правног система да обезбеди, а не да смета слободи приватног предузетништва. У светским оквирима, чак и званична америчка дипломатска представништва и економска дипломатија, треба да постану само сервис слободног наступа америчких компанија и предузетника.

Кроз концепт тзв. генералне дерегулације (укидање свих законских и административних прописа који могу ометати слободу приватне иницијативе) који је толико хваљен и копиран, а чији су научни промотери награђивани Нобеловом и другим наградама, овај концепт либералног капитализма је глобално ширен. Чак и наметан као услов за пријем у економске и регионалне интеграције и постао је критеријум, односно услов третирања неке земље као демократске.

Наравно да су, у том и таквом систему, највеће користи имале економски најснажније земље предвођене САД, а делимично и њихове економске и регионалне интеграције (ЕУ, АСЕАН, НАФТА, МЕРКОСУР, ОПЕК и др.).

Отуда не чуди што је од укупног броја од 77 Нобелове награде за економију, 53 додељено научним пионирима и промотерима либерног капитализма, америчким економским теоретичарима, посебно тзв. *Чикашкој економској школи*. Они су, углавном, скоро заслепљено афирмисали тај концепт дерегулисаних и слободних економија, без зазора и критичке

⁴ Гавриловић, Д; Шљукић, С; Деспотовић, Љ. и Кирић, Г. (2010), *Мишкови либерализма*, Нови Сад: Центар за историју, демократију и помирење, Графомаркетинг, стр. 47,48.

дистанце и без упозорења америчкој администрацији на могуће опасности или колатералне штете која прати такве економске трендове.

Све је то „држало воду“, док 2008. године у САД није експлодирала тзв. *Хишошекарна криза* која је оставила економску пустош, али и пробила границе и захватила читав глобализовани свет и чије последице још увек сви трпимо, иако то нисмо изазвали. Одједном се читав концепт, који су здушно подржавали и многи страни државници (Саркози и други европски лидери) срушио и заувек обесмислио. Где су одједном нестали главни теоретичари и промотери тог концепта?

Онога часа када је америчка држава „помогла“ (спасила) аутомобилски концерн Џенерал Моторс и његових 200.000 запослених од банкротства инекцијом од 200 милијарди долара, а компанија отворено рекла да то неће моћи да врати и понудила, а држава преузела процент власништва акција у тој вредности, амерички капитализам се вратио у облик нужног државног капитализма, на које је упозоравао Нобеловац Фридрих Хајек⁵ још 1974. године на темељу критике кензијанске економске филозофије, говорећи да економска контрола води у тоталитаризам. У критици Кејнзове⁶ теорије о пресудној улози државе у капитализму и Милтон Фридман⁷ је, 1976. године, зарадио Нобелову награду за економију.

⁵ Hayek von Friedrich (1991), *The Road to Serfdom (6. Edition)*, London: Routledge.

⁶ Keynes J. M.. (1986), *Trade Policy and the New International Economics*, Cambridge: MIT Press. Насупрот томе Џон Мајнард Кејнз, на основу позитивне улоге државе за излазак из велике економске кризе 1929-1933.г, тврди: „Друга, амбициознија импликација Закона о запослености гласи да би влада требало да реагује (подвукао В.П.) на промене приватне економије како би стабилизовала агрегатну тражњу. Тај закон је донесен убрзо пошто је објављена Кејнзова књига „Општа теорија запослености, камата и новца“, која представља једну од најутицајнијих књига икада написаних о економији. У тој књизи Кејнз је истакао кључну улогу агрегатне тражње у објашњењу краткорочних економских флукуација. Кејнз је тврдио да влада треба активно да подстиче агрегатну тражњу када изгледа да је она недовљна да одржи производњу на нивоу пуне запослености“, навод према Манкју, Грегори (2007), *Принципи економије (Треће издање)*, Београд: Економски факултет, стр. 776.

⁷ М. Фридман тако тврди: „Монетарне власти (Фед. резерве, односно држава, прим В.П.) контролишу номиналне количине-директно, количину сопствених обавеза (новац плус банкарске резерве). У принципу, могу да искористе ту контролу да **одреде** (подвукао В.П.) неку номиналну количину-девизни курс, ниво цена, номинални ниво нац. доходака, количину новца према једној или другој дефиницији-или да одреде промену неке номиналне количине-стопа инфлације или дефлације, стопу раста или пада номиналног нац. доходака, стопу раста количине новца. Монетарне власти **не могу да користе** (подвукао В.П.) контролу номиналних количина да би одредиле реалне количине - реалну каматну стопу, стопу незапослености, ниво реалног националног доходака или стопе раста, реалне количине новца“, навод према делу: Манкју, Грегори (2007), *Принципи економије (Треће издање)*, Београд: Економски факултет, стр.789-790.

Дакле, господо Фридман, Хајек, Штиглиц (Нобелова награда 2001.г.), Кругман⁸ (Нобелова награда 2008.г.) и остали, објасните како је овај „најбољи могући облик капитализма“ могао тако брзо да се сруши у парампарчад. Објасните зашто на ту могућу опасност (хипотекарне кризе и слома тржишта некретнима, банкарског система и осигравајућих друштава) нисте на време упозорили америчку и сваку другу администрацију, како би активирали амортизационе и заштитне механизме? Да ли су главни креатори тог економског концепта можда размишљали о враћању награда и привилегија које су, на рачун његове промоције стекли, а америчка и светска привреда претрпела енормне штете и још се од тог шока и потреса није опоравила.

Да ли је довољна накнадна памет, коју је недавно показао Штиглиц на међународној конференцији о развоју у Адис Абеби критикујући амерички финансијски систем.⁹ Ово је, уствари, индиректна потврда исправности напред формулисане основне хипотезе, из уста једног од Нобеловаца.

⁸ Krugman P. (1986), *Trade Policy and the New International Economics*, Cambridge: MIT Press.

⁹ „Одзвонило је америчким финансијама!”

Блок развијених земаља са Америком на челу ради све како би спречио земље у развоју да формирају међународну архитектуру глобалне економије, која би радила и за сиромашне слојеве друштва, сматра лауреат Нобелове награде за економију Џозеф Штиглиц. Џозеф Штиглиц је навео да се много тога изменило за 13 година, од времена прве међународне Конференције о финансирању развоја која је одржана у мексичком граду Монтереју 2002. године. Тада је „Велика седморка“ била доминантна, док је данас највећа економија на свету Кина, а њене девизне резерве су 50 одсто веће од америчких.

Западне финансијске институције су 2002. године биле сматране мађионичарима у контроли ризика и расподела капитала. Данас видимо да су они мађионичари у манипулацијама тржиштима и другој преварантској пракси – уверен је Штиглиц.

Према мишљењу економиста, САД „блокирају пут” пуноправном правном регулисању сфере међународних дуговања и финансија. Украјина, Грчка, Аргентина су постале примери пропасти постојећег система и указале су на потребу оквирног решавања проблема реструктуризације суверених дугова.

Пре неког времена, тадашњи шеф Федералних резерви САД Бен Бернанке говорио је о вишку резерви у свету, у исто време када су инвестициони пројекти са великим социјалним давањима били у проблему због недостатка финансирања.

Џозеф Штиглиц сматра да је то и данас актуелно и да светска тржишта чији је задатак да обезбеде ефикасно посредништво у избору између штедње и инвестиција, неправилно распоређују капитал и стварају додатне ризике.

Иронија је да већина пројеката за инвестирање у земљама у развоју тражи дугорочне инвестиције и управо оне и представљају највећи део резерви – на пензионим рачунима, у државним фондовима благостања. Ипак, кратковида финансијска тржишта постају баријера за продуктивну употребу капитала. Када је Кина предложила стварање АБИИ како би прерасподелила део вишка глобалних резерви за финансирање региона којима су она најпотребнија, САД су покушале да торпедују ову иницијативу. Бела кућа је претрпела болни пораз – приметио је нобеловац Штиглиц.

3. Да ли је Нобелова награда реални показатељ домета економске науке?

На основу анализе ове листе и тема награђених економиста, долазимо до закључка да је америчка економска наука најразвијенија и најквалитетнија у светским размерама и да су резултати ове науке доприносили снажном економском развоју те земље. А да ли је то заиста тако?

Ако је научна одговорност економиста да критички анализирају економску реалност у својој земљи и светским размерама, да упозоравају на грешке које чине политичари, креатори и реализатори економских политика, да антиципирају последице тих погрешних економских политика, како то да амерички економисти, па првенствено Нобеловци, нису упозорили на погубност америчке финансијске политике, долазеће хипотекарне кризе која се прелила на цео свет и изазвала светску економску рецесију?

Јесу ли они били несвесни долазеће опасности или су је потпуно игнорисали, јесу ли се удварали званичној политици земље занемарујући последице које она изазива и које су имале домино ефекат на читав свет?

Да ли то представља озбиљан ударац стварном значају и нивоу економске науке у САД и потребу преиспитивања валидности одлука жирија за доделу Нобелових награда за економске науке, које, као што смо видели, се додељују углавном америчким економистима.

4. Како веровати науци и жирију за Нобелову награду за економију, после овога?

Да ли постоји њихова научна одговорност за превиде, игнорисање нарастајућих елемената долазеће кризе и погубности последица које је она изазвала не само у САД, већ и целом свету? Да ли ово значи потребу преиспитивања и одбацивања владајућег економског модела САД – либералног капитализма, који се извозио и пропагирао као најбољи могући модел економског развоја?

Да ли ово значи да економски научници из других земаља немају шансе да, својим истраживањима и критичким анализама, буду равноправно тре-

---

На недавној међународној Конференцији за финансирање развоја у Адис Абеби Америка се заложила за очување постојећег поретка са глобалном контролом развијених земаља и успела је да сломи отпор земаља у развоју које су тражиле активније учешће у глобалним институцијама управљања. Тврдоглавост развијених земаља са САД на челу је показала да је Вашингтон стао на маргине историје, додаје Џозеф Штиглиц.

Извор: Агенција Спутњик 08. 08. 2015. 18:33

тирани од жирија за доделу Нобелове награде за економске науке или су те награде резервисане за америчке научнике? Да ли је могуће да нико од награђених економиста није указао на погубност америчке економске политике у области некретнина, хипотекарног задуживења, пренадуване, а незарађене потрошње, банкарских позајмица, осигурања депозита и хипотека и др? Да ли значи да су награђене, а погрешне анализе и неупозоравање на последице погрешне економске политике, шамар економској науци и основ критичарима да траже поништавање и враћање Нобелових одличја економистима, који афирмисали решења која су довела до глобалне кризе? Да ли се може говорити о научној одговорности богато награђених и слављених економиста који су студентима и експертима предавали и, преко најславнијих универзитета и скупих предавања, у свет извозили катастрофалне економске моделе? Ко ће, после овога, веровати тој славној и најнаграђиванијој економској науци и жирију Краљевске шведске науке за доделу Нобелових награда за економске науке? Како зауставити ту удварачку праксу да научници из најзначајнијих и најутицајнијих земаља искључиво добијају ова висока одличја и поред катастрофалних економских реалности и политике у њиховим земљама? На који начин њихова научна достигнућа утичу на економију и свакодневни живот у њиховим земљама? Колико су валидна њихова научна достигнућа и утицај у универзитетској средини, експертским и студентским круговима?

Не само да су богато награђени и позиционирани, већ су ти стручњаци постали путујући амбасадори америчког економског модела либералног капитализма, који су, у склопу америчке глобалне доминације, пропагирали по свету на скупим предавањима и демонстрацијама. Да ли је ико од њих указивао да ће таква америчка економска политика од 2008. године изазвати најпре хипотекарну кризу, а затим и слом америчке привреде који ће се катастрофално обрушити на европску и светску привреду од које се ни после седам година не успева да опорави? Да ли је неко од њих указивао на неопходне мере које треба предузети да би се зауставиле галопирајуће последице те кризе?

Закључне констатације

Да је ово наше питање оправдано сведочи и недавна тужба америчког министарства правде против познате Агенције за кредитни рејтинг „Стандард и Пурс“ због изазивања глобалног економског суноврата у којој се тражи одштета од 1,1 милијарде долара.¹⁰ У чланку се наводи: „Америчко министарство правде је у Лос Анђелесу поднело тужбу против компаније „Мекгроу Хил“ и њене ћерке агенције за кредитни рејтинг „Стандард и Пурс“, аргументујући да су намерно умањивали ризик обвезница хипотекарних кредита, чиме је изазвана прво домаћа, а потом и глобална финансијска криза, највећа од „Велике депресије“ из тридесетих година прошлог века”.

Где је у свему томе место тако високопозициониране америчке економске науке? Да ли су конкретни економски систем и његови компликовани мегханизми, укључујући и агенције за кредитни рејтинг, од чијих оцена зависе иностране привреде и однос инвеститора према њима, настао на бази ставова те науке и мимо њене критичке анализе и сугестија? Чему онда толика признања за конкретне ставове и решења које је економска наука утврђивала, а жири Нобелове награде за економију награђивао. Није ваљда агенција „Стандард и Пурс“ самоникла творевина потпуно непозната економској науци, коју сада држава тужи за огромне пропусте? Очигледно је да је систем функционисао стихијски из огромне жеље за профитом и без наговештаја о опасностима које са собом носи.

У најмању руку ове чињенице остављају горак укус у устима бројних вредних истраживача у свету, чији резултати немају прилике да допру до научне јавности, нити да равноправно учествују у конкуренцији за награде и места на најпрестижнијим универзитетима и научним часописима.

¹⁰ „Тужба због кризе”, чланак дописника из САД Милана Мишића, „Политика” 6. фебруар 2013, стр. 3.

У образложењу тужбеног и одштетног захтева против „Стандард и Пурс“ се даље наводи: „Стандард и Пурс” је максимално сигурним својевремено оцењивао тзв. деривате, компликоване пакете обвезница у којима су и колатерални кредити узети за куповину кућа, иако је знао да су високоризични, чиме је и иначе опрезни инвеститорима дао самопоуздање да их купују. Укупна вредност тих папира који су рангирани „врхунски солидним” била је око 2,8 билиона (хиљада милијарди) долара. Када је на тржишту некретнина „пукао мехур” – кредити су масовно одобравани и онима за које се знало да не могу да их отплаћују, што се и догодило – дошло је прво до финансијског слома, а потом и до економског колапса у којем је само у САД изгубљено 8,74 милиона радних места, од којих 3,23 милиона није повраћено до данас. Стопа незапослености уочи кризе која је трајала 18 месеци и званично завршена у јуну 2009, била је пет одсто, а данас је 7,9%. „Стандард и Пурс“ је, како се наводи у тужби игнорисао и сопствене стандарде, да би што више зарадио. Систем је наима такав да банке које издају „сикјуритис“ вредносне папире који инвеститорима доносе профит, за оцењивање њихове поузданости плаћају агенцијама за кредитни рејтинг”, каже се у горе наведеном чланку “Политике”.

Истине ради, од оснивања Нобелове награде за економију, ово високо признање добила су и тројица Норвежанина (земље са веома успешном и одрживом економијом и високим стандардом грађана), два Швеђанина, осам Британаца и по један Холанђанин, Рус, Италијан, Немац, Канађанин, Израелац (са америчким двојним држављанством), па чак и један Кипранин. Да ли су ови подаци у сразмери са економским успесима земаља из којих потичу и са њиховим стварним утицајем на економију и економску политику њихових земаља? Остаје да се утврди.

Да је ово озбиљно питање указује и закаснела констатација једног од најславнијим америчких Нобеловаца Штиглица изречена у чланку у „Економисту“¹¹, али тек 3. јануара 2012. године. Ни у овим упозорењима чувеног Нобеловца нема ни речи о узроцима економске кризе, алокацији генератора кризе отпочете у САД, нити о мерама за њено првазилажење.

На ову тему недавно се огласила и београдска „Политика“, у чланку „Либерали против неолиберала“¹² на следећи начин: „Финансијске кризе до сада су небројено пута надмудриле економске експерте. Чак и гласовите нобеловце. Највећи број њих је умео да објасни разлоге њиховог избијања, али мало ко их је предвидео и својим предлозима – предупредио. Грчка је најбољи пример за то, али и светска криза од 2008. којој никако да се види крај. Због савета за решавање грчке кризе у тамошњој штампи су на тапету највиђенији светски економисти. Ових дана атински лист „Катимерини“, очигледно ненаклоњен Алексису Ципрасу, за актуелне грчке проблеме окривљује чак и најугледније светске економисте Пола Кругмана, Џозефа Штиглица и Џефри Сакса. Кругман и Штиглиц, добитници Нобелове награде за економију 2008. и 2001., као и Сакс, познати су по јединственом ставу за решење грчке кризе: штедња на коју ту земљу присиљава тројка (ММФ, Европска централна банка и Европска комисија, по њиховом мишљењу је контрапродуктивна. Због тога их је „Катимерини“ напао да сносе одговорност за погоршање односа са кредиторима и да су се својим саветим поиграли са будућношћу Грчке. Савет светски познатих економиста, којима је заједничко да су били либералних опредељења за слободно тржиште, недвосмислено се односи на то како сада изаћи на зелену грану“.

¹¹ „Дужнички проблеми у САД и у Европи представљају највеће ризике за глобалну економију у 2013. години“, сматра лауреат Нобелове награде за економију Џозеф Штиглиц у интервјуу Ханделсблату. Штиглиц наводи да су Шпанија и Грчка у економској кризи, са slabим изгледима за опоравак. По његовом мишљењу, Споразум о фискалној стабилности из еврозоне „није решење, док је одлука Европске централне банке за куповину обвезница, у најбољем случају, привремено ублажавање проблема“. Он је истакао да ЕЦБ не сме наметати нове услове за финансијску помоћ чланицама. „У супротном, овај лек ће довести до погоршања стања пацијента“, закључује Штиглиц. Навод према сајту Економу.рс, од 3. јануара 2012. г.

¹² „Либерали против неолиберала“, аутор Јована Рабреновић, „Политика“ 25. 08. 2015, стр. 11.

На основу ове анализе, могло би се закључити да је у свакој науци, посебно друштвеним наукама и економији, нужно и неопходно да истраживачи и мислећи умови, задржео неопходну и критичку дистанцу према актуелним социјалним, политичким и економским кретањима у својој земљи и свету, како би својим научним приступом и дометом представљали нужан коректив актуелних процеса, Само тако наука може бити антиципатор будућих процеса, критичар актуелних кретања и неопходни коректив реалне економске и сваке друге политике државне администрације.

Ако није тако, наука и научна одговорност се своди на афирмацију и маркетиншку промоцију владајућих снага и партија или истакнутих владара. Они ће и даље правити велике економске, политичке и војне промашаје, ослањајући се на научнике који су у функцији таквих политика, а да научна мисао изгуби своју предводничку, антиципатарску и корективну улогу. Наведени примери апологета либералне економије, награђених Нобеловим наградама, светским признањима и огромним привилегијама, само су илустрација ове идеје.

Прилог 1:

Листа свих добитника Нобелове награде за економију 1969-2014.

Година	Име	Област
1969.	Рагнар Фриш (Норвешка), Јан Тинберген (Холандија)	За развој и примену динамичких модела за анализу економских процеса.
1970.	Пол Самјуелсон (САД)	За развој статичке и динамичке економске теорије и за активни допринос у подизању нивоа анализе у економији.
1971.	Сајмон Кузнец (САД)	За емпиријски засновану интерпретацију економског раста, која је довела до детаљнијег увида у економску и социјалну структуру и развој.
1972.	Џон Хикс (Уједињено Краљевство), Кенет Ароу (САД)	За пионирски допринос теорији опште економске равнотеже и теорији благостања.
1973.	Василиј Леонтијев (САД)	За развој инпут-аутпут метода и за његову примену на важне економске проблеме.
1974.	Гунар Мирдал (Шведска), Фридрик Хајек (Уједињено Краљевство)	За пионирски рад у теорији новца и економских флукуација и за анализу међузависности економских, друштвених и институционалних феномена.
1975.	Леонид Канторович (СССР), Чалинг Купманс (САД)	За допринос теорији оптималне алокације ресурса.
1976.	Милтон Фридман (САД)	За проучавање анализе потрошње, монетарне историје и теорије и за демонстрацију сложености стабилизационе политике.
1977.	Бертил Улин (Шведска), Џејмс Мид (Уједињено Краљевство)	За велики допринос теорији спољне трговине и међународних токова капитала.
1978.	Херберт Сајмон (САД)	За пионирско истраживање поступака доношења одлука унутар економских организација.

Година	Име	Област
1979.	Теодор Шулц (САД), Артур Луис (Уједињено Краљевство)	За пионирско истраживање економског развоја са посебним нагласком на решавање проблема земаља у развоју.
1980.	Лоренс Клајн (САД)	За стварање економетријских модела и њихову примену у анализи економских флукуација и економских политика.
1981.	Џејмс Тобин (САД)	За анализу финансијских тржишта и доношења одлука о потрошњи, запослености, производњом и ценама.
1982.	Џорџ Стиглер (САД)	За важне студије о индустријским структурама, функционисању тржишта и узроцима и ефектима државне регулације.
1983.	Џерард Дебре (САД)	За укључивање нових аналитичких метода у економску теорију и за темељну реформулацију теорије опште равнотеже.
1984.	Ричард Стоун (Уједињено Краљевство)	За фундаменталне доприносе развоју система националних рачуна чиме су побољшане основе емпиријске економске анализе.
1985.	Франко Модилјани (Италија)	За пионирску анализу штедне и финансијских тржишта
1986.	Џејмс Бјукенан (САД)	За развој уговорне и конституционалне основе у теорији доношења економских и политичких одлука.
1987.	Роберт Солоу (САД)	За допринос теорији економског раста.
1988.	Морис Але (Француска)	За пионирски допринос теорији тржишта и ефикасног коришћења ресурса.
1989.	Тригве Хавелмо (Норвешка)	За разјашњење теорије вероватноће као основе економетрије и за анализу симултаних економских структура.

Година	Име	Област
1990.	Хари Марковиц (САД), Мертон Милер (САД), Вилијам Шарп (САД)	За пионирски рад у теорији финансијске економије.
1991.	Роналд Коуз (Уједињено Краљевство)	За откриће и разјашњење значења трансакционих трошкова и власничких права за институционалне структуре и функционисање економије.
1992.	Гари Бекер (САД)	За проширење домена микроекономске анализе на широки спектар људских понашања и интеракција, укључујући и понашања невезана за тржиште.
1993.	Роберт Фогел (САД), Даглас Норт (САД)	За обнављање истраживања економске историје применом економске теорије и квантитативних метода ради објашњења економских и институционалних промена.
1994.	Џон Харшани (САД), Џон Неш (САД), Рајнхард Зелтен (Немачка)	За пионирску анализу равнотеже у теорији некооперативних игара.
1995.	Роберт Лукас (САД)	За развој и примену хипотезе о рационалним очекивањима, што је трансформисало макроекономску анализу и продубило наше разумевање економске политике.
1996.	Џејмс Мерлиз (Уједињено Краљевство), Вилијам Викри (САД)	За фундаменталне доприносе економској теорији подстицаја у условима асиметричних информација.
1997.	Роберт Мертон (САД), Мајрон Шоулс (САД)	За нови метод одређивања цена деривата.
1998.	Амартја Сен (Индија)	За допринос економици благостања.
1999.	Роберт Мандел (Канада)	За анализу монетарне и фискалне политике у условима различитих режима девизног курса и анализу оптималних валутних подручја.

Година	Име	Област
2000.	Џејмс Хекман (САД), Данијел Макфаден (САД)	За објашњење теорије и методе анализе селективних узорака за развој теорије и метода анализе дискретног избора.
2001.	Џорџ Акерлоф (САД), Мајкл Спенс (САД), Џозеф Стиглиц (САД)	За анализу тржишта са асиметричним информацијама.
2002.	Данијел Канеман (Израел/САД), Вернон Смит (САД)	За интегрисање увида из психолошких истраживања у економску науку, посебно оних која се односе на човеково просуђивање и доношење одлука у условима неизвесности за лабораторијске експерименте као оруђа у емпијској економској анализи, посебно у студијама алтернативних тржишних механизма.
2003.	Роберт Ингл (САД), Клајв Грејнцер (Уједињено Краљевство)	За методе анализе економских временских серија са варијабилношћу времена или заједничким трендовима.
2004.	Фин Кидланд (Норвешка), Едвард Прескот (САД)	За доприносе динамичној макроекономији: временска конзистентност економске политике и покретачке снаге иза привредних циклуса.
2005.	Роберт Ауман (Израел/САД), Томас Шелинг (САД)	За боље разумевање конфликта и сарадње кроз анализу теорије игара.
2006.	Едмунд С. Фелпс (САД)	За допринос бољем разумевању односа између инфлације и последица по незапосленост.
2007.	Леонид Хервиц (САД), Ерик Маскин (САД), Роџер Мајерсон (САД)	За постављање темеља теорије конструктивног механизма.
2008.	Пол Кругман (САД)	За анализу трговинских образаца и локације економске активности.

Година	Име	Област
2009.	Елинор Остром (САД), Оливер Вилијамсон (САД)	За анализу економског управљања, нарочито заједничких добара за анализу економског управљања, нарочито границе чврстине.
2010.	Питер Дајмонд (САД), Дејл Мортенсен (САД), Кристофер Писаридес (Кипар)	За анализе трговине са тражењем неслагања.
2011.	Томас Сарцент (САД), Кристофер Симс (САД)	За емпиријско истраживање узрока и последица у макроекономији.
2012.	Елвин Рот (САД), Лојд Шепли (САД)	За теорију стабилних расподела и пракси тржишног дизајна
2013.	Јуцин Фама (САД), Ларс Питер Хансен (САД), Роберт Шилер (САД)	За емпиријску анализу цена актива.
2014.	Жан Тирол (Француска)	За анализу снаге тржишта и регулативе.

Литература:

- [1] Keynes, J.M. (1986): *Trade Policy and the New International Economics*; Cambridge: MIT Press.
- [2] Фридман, М. (1996): *Слобода избора*; Нови Сад: Global Book.
- [3] Friedman, M.(1997): *Kapitalizam i sloboda*; Novi Sad: Global Book.
- [4] Hayek von Friedrich (1991): *The Road to Serfdom* (6. edition); London: Routledge.
- [5] Krugman, Paul (1986): *Trade Policy and the New International Economics*; Cambridge: MIT Press.
- [6] Krugman, P. & Obstfeld, M. (1994): *International Economics: Theory and Policy* (Third Edition); Harper Collins College Publishers.
- [7] Ковачевић, Радован (1999): *Међународна економија*; Београд: Институт за спољну трговину.
- [8] Бжежински, Збигњев (2013): *Америка-Кина и судбина светла Сјра-шешка визија*; Београд: Албатрос Плус.
- [9] Фукујама, Френсис (2002): *Крај историје и последњи човек*; Подгорица/Бања Лука: ЦИД/Романов.
- [10] Чомски, Ноам (1999): *Шта то (у ствари) хоће Америка*; Београд: Чигоја штампа.
- [11] Првуловић, Владимир (2008): *Савремени међународни односи*. Београд: Мегатренд универзитет.
- [12] Првуловић, Владимир (2015), *Economic Diplomacy*; Београд: Мегатренд универзитет.
- [13] Gallois, Pierre Marie (2004): *L'Heure fatale de l' Occident*; Lausanne: L'Age d'Homme.
- [14] Carron De La Carriere, Guy (1998): *La Diplomatie economique Le diplomate et le marche*; Paris: Economica.
- [15] Манкју, Грегори (2007), *Принципи економије* (треће издање); Београд: Економски факултет.
- [16] Бурковић, М. (2005): *Капитализам, либерализам и држава*; Београд: Институт за европске студије/Ф. Вишњић.
- [17] Гавриловић, Д; Шљукић, С; Деспотовић, Љ. и Кирн Г. (2010): *Мишви либерализма*; Нови Сад: Центар за историју, демократију и помирење/Графомаркетинг.

Professor Vladimir Prvulović, PhD
Faculty of International Economics
„John Naisbitt” University
Belgrade

IS THERE A SCIENTIFIC RESPONSIBILITY OF THE LEADING WORLD ECONOMISTS FOR IGNORING THE CAUSES, SCALE AND DEPTH OF THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS STARTED IN 2008?

Summary: *One of the main functions of a creative and responsible scientific work is a critical analysis of the reality and processes in the field which that particular science studies. In order to come to new and better, socially and scientifically worthier solutions, a science must deal, in a critical and studious way, with the reality it faces. For exceptional scientists and researchers in the field of economy, the Nobel Prize in Economic Sciences has been installed, since 1969, as the greatest acknowledgment. Based on a grand jury nomination, this award is granted, once a year, by the Swedish Academy of Sciences, and financed by the Central Bank of Sweden (Sveriges Riksbank). Since its' foundation, the Nobel Prize in Economic Sciences has been granted to 75 laureates, among whom 53 came from the USA, and 26 from the University of Chicago. If the scientific responsibility of economists is to analyze the local and global economic reality in a critical way, to warn about the mistakes politicians make, and anticipate the consequences of these wrong economic policies, how is it possible that American economists and Nobel laureates most of all, haven't warned about the disastrous effects of the American financial politic and the upcoming financial crisis that spilled out on the entire world and caused the global economic recession?*

The author's main hypothesis is: Despite the a priori rule of the democratic capitalism about the necessary separation of the economy from the politic, the economic liberalism and the neoliberalism, so much praised and expanded by the globalization process, is in fact a form of implementation of the American New World Order geopolitical concept, that has been launched in 1991 by Georges Bush Senior and inspired by the great theorist and expert in matters of foreign politics: Zbigniew Brzezinski.

Based on this analysis, one could conclude that in every scientific field, especially in social sciences and economy, it is necessary and crucial for the researchers and leading minds, to keep the mandatory critical distance towards the current social,

political and economical developments, as well on the local as on the global level, in order to act as a much needed corrective instance of the ongoing processes. This is the only way science can be the anticipator of the future processes, the critic of current developments and the required corrective instance of the economic policy of any national administration. Otherwise, the science and scientific responsibility is degraded to being only an affirmation and a marketing promotion of the ruling centers of power, political parties or eminent rulers.

Key words: SCIENTIFIC RESPONSIBILITY, ECONOMY, THE NOBEL PRIZE FOR ECONOMIC SCIENCES, GLOBAL ECONOMIC CRISIS, CRITICAL ANALYSIS, NEOLEIBERALISM, ECONOMIC POLICY.